

ANDRÉ MAUROİS: FRANSA FACİASI

Çeviren Mansur Tekin, Üniversite Kitabevi, İstanbul, 1942

Bu küçük kitap Fransa'nın çöküşünün sebeplerini aydınlatmak, izah etmek emindedir; fakat maalesef bu gayesine pek erişemiyor. Bu kitap meselenin etraflı bir tetkiki değildir; ne bir sosyolog ne de bir iktisatçı olan muharrirden zaten bunu beklemek de doğru olmaz. Fransa'nın çöküşünün tam bir izahını belki harpten sonra sosyal ilimlerle uğraşanlar uzun çalışmalardan sonra etraflıca ortaya koyacaktır. André Maurois daha ziyade kendi müşahedelerine dayanarak Fransa'nın -ve İngiltere'nin de- harbe ne kadar hazırlıksız olduğunu ve bu iki memleket halkının ta son dakikaya kadar, yani Çekoslovakya meselesine kadar harbe ne kadar muarız olduğunu, harp başladıktan sonra da yapılan hatâları, meydana gelen paniği belirtmeğe çalışıyor. İşlerin iç yüzünü yakından tanıtmak bakımından muharririn müşahedeleri, iktidar mevkilerinde olanlarla konuşmaları ilgilendiricidir. Eğer muharrir yalnız bu kadarla -yalnız müşahedelerin tesbiti ile- kalsaydı, kendisine diyecek bir sözümüz olmazdı. Ama Maurois VI ncı fasılda izahlara, hal çareleri mevzuuna giriyor. Bay Mansur Tekin bu faslın başında gayet haklı olarak okuyucuyu ikaz etmek lüzumunu hissetmiş; muharririn "muhafazakâr bir zihniyet taşıdığını" hatırlatıyor. Fakat bilmem kaç okuyucu bu ikazı ciddî telâkki ederek bu faslı tenkit edici bir kafa ile okumuştur? Bana öyle geliyor ki bilâkis okuyucuların çoğu yazılanları doğru olarak kolaylıkla kabul etmiştir; zira burada ortaya sürülen fikirler, umumiyetle etrafta işittiğimiz, sosyal ve iktisadî sahalarda ihtisası olmıyanlar tarafından tekrarlanan fikirlere o kadar benziyor ki... André Maurois Fransız cemiyetinin bünyesindeki yarıkların farkındadır, fakat eninde sonunda meseleyi "âmme hizmeti" idealinin ortadan kalkmasına, namuslu, ahlâklı devlet adamlarının mevcut olmamasına bağlıyor. (Meselâ 1914 harbinde iş başında bulunan Poincaré böyle namuslu bir devlet adamı imiş; vekâlet hademesini kendi hususî işleri için kullanamazmış. Anlaşılan o harpte Fransa da bundan dolayı çökmemiş galip gelmiş olacak!) Maurois'ya göre "Fransız cumhuriyeti. 1870 den sonra süratle yükselmiş, hattâ bir imparatorluk fethine muvaffak olmuştu; zira ilk cumhuriyetçiler için cumhuriyet, uğrunda fedakârlığa haiz buldukları bir idealdi. Şeflerinden bazılarının şahsî his ve menfaatlerini umumî menfaatten önde gördükleri an mahvoldu. Fransız sanayii ve sermayesi için mahreçler bulmak gayesini güden ve bu gaye uğrunda diğer memleketleri sömüren Fransız emperyalizmi, böylece bir cumhuriyetçi idealin neticesi olarak gösteriliyor ve cumhuriyetçiler bu imparatorluğu kurmak için fedakârlıkta da (başka memleketleri istismar etmek fedakârlığı mı acaba?) bulunmuşlarmış! Sonra şefler bu ideali kaybetmişler; Fransa da çökmüş. Bu kadar sathî, basit, hâdiseleri zorlıyan bir izah insana hayret veriyor. Maurois kendisi, sınıflar arasındaki ayrılıklardan; amelenin hayat şartlarının düzelmesi lüzumundan; fakat burjuvazinin buna pek taraftar olmadığından; büyük sermayedar gurupların hükümete tesir ederek hariçten satın almak suretiyle Fransa'nın bir an evvel silâhlanmasına mâni olduklarından; bur-

juvazinin, kendi emniyetini korumak maksadı ile dahilî bir ihtilâle karşı faşistliği ve naziliği tuttuğundan bahsediyor. İşte asıl üstünde durması gereken şey sosyal yapının bu yarılmış hali ve bunu doğuran iktisadî âmillerdir. Bu şartlar gün gibi meydanda iken Fransız cemiyetinin çöküşünü siyasî şeflerin “cumhuriyet idealinden” mahrum oluşları, ahlâkî kusurları ile izah edilebilir mi?

Maurois, siyasî şeflerin efkârı umumiyeyi sevk ve idare edeceklerine ona danıştıklarını, tâbi olduklarını yazıyor; diğer bir yerde de Amerika, Fransa ve İngiltere’de “efkârı umumiye hayrete şayan bir ısrarla aldatılmış veya aldanmıştır” diyor. Bunlardan hangisi doğru: efkârı umumiye şeflerin danıştığı ve tâbi olduğu mu yoksa bilâkis efkârı umumiyenin aldatıldığı, işlerin iç yüzünün halka anlatılmadığı mı? Hâdiseler bu ikinci şıkkın doğru olduğuna kuvvet veriyor. André Maurois, efkârı umumiyenin rolü, cemiyette elite ve aristokrat zümrenin mevkii hakkında söyledikleri ile faşist zihniyete benzeyen veya yaklaşan fikirler ileri sürmüş oluyor. Muharrir aynı zamanda bugünkü dünya çarpışmasını akla dayanan 18 inci asır dünya görüşü ile kuvvete dayanan 20 nci asır dünya görüşü arasında bir mücadele olarak görüyor. Hâlbuki görüşler, felsefeler, fikir sistemleri; mevcut şartları, vaziyetleri hülâsa eden formüllerdir. Cemiyetlerin durumu ve hâdiseleri felsefî sistemlerle değil, bu sistemler cemiyetlerin durumu ile izah edilebilir. Kısacası, Maurois’ın sebep olarak ortaya sürdüğü tesanütsüzlük ve zıt ideolojiler vaziyeti kendisi izah edilmesi icap eden hâdiselerdir; bunların izahı ise hususî olarak Fransız cemiyetinin, umumî olarak bütün Avrupa’nın geçirdiği tarih ve eriştiği cemiyet durumu ile izah edilebilir.

Maurois pestenkârane mülâhazaları, hal çarelerini bir tarafa bıraksa idi de, şahsî müşahedelerini, başından geçenleri daha tafsilâtı ile, daha uzun anlatsaydı, okuyucu için daha aydınlatıcı, daha istifadeli bir eser meydana koymuş olurdu. Bu şekilde eser, ancak Maurois’ın mülâhazaları, izahları bir tarafa atılıp yalnız anlattığı hâdiseler alınarak o hâdiselerin işaret ettiği neticeler istidlâl edilirse, faydalıdır. Okuyucunun, satırlar arasındaki mânâyı sökebilmesi pirinci taşından ayırabilmesi gerekiyor.

Yurt ve Dünya, Sayı 18, Eylül 1942